

رابطه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی و صفت اخلاقی حرص

torkashj@gmail.com

mohammad1358z@gmail.com

a.haratiyan@gmail.com

m.r.Ahmadi313@Gmail.com

✉ جواد ترکاشوند / دانشجوی دکتری روان‌شناسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

محمد زارعی توپخانه / دانشجوی دکتری روان‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

عباسعلی هراتیان / دانشجوی دکتری روان‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

محمد رضا احمدی / استادیار روان‌شناسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

دریافت: ۱۳۹۵/۰۵/۱۳ - پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۰۱

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی و حرص است. این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بوده و جامعه آماری آن، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین بودند. از این جامعه، تعداد ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب و به پرسش‌نامه‌های روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، پرسش‌نامه پنج عاملی شخصیتی و مقیاس اسلامی حرص - قناعت پاسخ گفتند. داده‌ها با استفاده از روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که همه حوزه‌های روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و زیرمقیاس روان‌آزدگی، ارتباط مثبت و معنادار و زیرمقیاس‌های برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، موافق بودن و با وجدان بودن رابطه منفی و معناداری با حرص دارند. همچنین، زیرمقیاس‌های بریدگی و طرد، موافق بودن و محدودیت‌های مختل، توانایی تبیین بخش معناداری از واریانس حرص را دارند. نتایج پژوهش، گویای اهمیت توجه والدین به نظام تربیتی فرزندان و تمرکز درمانگران و مشاوران اخلاقی بر زیربناهای عمیق این صفت اخلاقی است.

کلیدواژه‌ها: طرح‌واره، روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی، صفت اخلاقی حرص.

مقدمه

«اخلاق» جمع «خُلُق» و به معنای نیرو و سرشت باطنی انسان است که تنها با دیده بصیرت و غیرظاهر قابل درک است (راغب اصفهانی، ۱۳۴۰، ص ۱۵۹). «خُلُق»، صفت نفسانی راسخ را می‌گویند که انسان، رفتارهای متناسب با آن را بی‌درنگ، انجام می‌دهد (همان). این حالت استوار درونی، ممکن است در فردی به صورت طبیعی، ذاتی و فطری وجود داشته باشد. منشأهای دیگر خلق، وراثت و تمرین و تکرار است (تجلیل و ایرانمنش، ۱۳۹۰) این صفت راسخ درونی، ممکن است «فضیلت» و منشأ رفتار خوب باشد و یا «رذیلت» و منشأ کردار زشت (همان).

همچنین مباحث اخلاقی، از مهم‌ترین خاستگاه‌های پژوهش‌های روان‌شناختی در اسلام است. با گسترش ناپهنجاری‌های رفتاری و اخلاقی، امروزه استفاده از آموزه‌های دینی در فرایند مشاوره و روان‌درمانی، توجه روان‌شناسان بسیاری را به خود جلب کرده و مطالعات بسیاری در این زمینه صورت گرفته‌است (ولی‌زاده و آذربایجانی، ۱۳۸۹، ص ۴۶). در این میان، ویژگی‌هایی (رذایل اخلاقی) که موجب اختلال در کارکرد فردی و اجتماعی می‌شوند و گاه حتی سلامت جسمی و روانی وی را به خطر می‌اندازند، اهمیت ویژه‌ای دارند. از جمله آنها، «حرص» می‌باشد. در آیات، روایات و منابع اخلاقی به مفهوم حرص، بسیار توجه شده است. چنان‌که به عنوان دومین صفت از صفات رذیله، پس از تکبر، نام برده شده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ص ۸۱). در حدیثی از امام سجاده نقل شده که فرمود:

گناهان، سرچشمه‌هایی دارند، اولین سرچشمه گناه و معصیت پروردگار، تکبر است که گناه ابلیس بود و به خاطر آن از انجام فرمان خدا امتناع کرد و تکبر ورزید و از کافران شد و سپس حرص بود که سرچشمه گناه [به معنای ترک اولی] از ناحیه آدم و حوا شد (قمی، ۱۴۱۶ق، ذیل الکبر، ص ۴۰۰ و ۴۰۱).

راغب اصفهانی در توصیف لغوی، «حرص» را در اصل به معنی فشردن لباس به هنگام شستشو به وسیله کوبیدن چوب مخصوصی بر آن می‌داند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ص ۹۶). البته به معانی متفاوت دیگری نیز آمده است. از جمله آزر شدن، ولع، طمع، آزر کردن (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۶ ذیل حرص)، آزر، آزمندی، شره (معین، ۱۳۸۸، ج ۱، ذیل حرص)، زیاده‌خواهی، افزون‌طلبی، خشم (عامیانه) (عمید، ۱۳۹۱، ج ۲، ذیل حرص)، مشتاق منفعت (فراهیدی، ۱۴۰۵ق، ذیل حرص)، زیاده‌روی در میل (ابن فارس، ۱۳۹۰، ص ۲۱۹)، اراده و خواست شدید مطلوب (ابن‌منظور، ۱۴۰۸ق، ج ۳، ذیل حرص؛ راغب اصفهانی، ۱۳۸۰، ذیل حرص)، به مفهوم شدت علاقه به چیزی، یا طلب چیزی با جدیت و کوشش (صدر حاج سیدجوادی و همکاران، ۱۳۷۶، ص ۲۱۵)، خواستن و تمایل بسیار زیاد به چیزی (حداد عادل، ۱۳۸۸، ج ۱۳، ص ۱۹).

در تبیین اصطلاح «حرص»، علمای اخلاق آن را از رذایل اخلاقی و متعلق به قوه شهویه می‌دانند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ص ۹۶). *نراقی* می‌گوید: «حالت و صفتی است نفسانی که آدمی را بر گرد آوردن آنچه بدان نیاز ندارد،

بر می‌انگیزد، بی‌آنکه به حد و مقدار معینی اکتفا کند و آن نیرومندترین شاخه‌های دوستی دنیا و مشهورترین انواع آن است» (نراقی، ۱۳۸۷، ص ۱۳۷). نراقی نیز آن را صفتی روانی می‌داند که آدمی را وامی‌دارد بر جمع نمودن زاید از آنچه احتیاج به آن دارد. این صفت، یکی از شعب حب دنیا و از جمله صفات مهلکه است (نراقی، ۱۳۷۷، ص ۳۹۵). حرص یا آز، یک حالت درونی است که انسان را به تجسس دائمی ثروت و نفع مادی وامی‌دارد، به طوری که امور مالی، همچون قطبی می‌شود که افکار و تلاش‌ها و کوشش‌ها بر محور آن دور می‌زند (موسوی، ۱۳۴۱، ص ۳۹).

در روایات اخلاقی، گاهی از الفاظ و اصطلاحاتی استفاده شده است که معنایی نزدیک به حرص دارد، یا ناظر به لوازم و نتایج آن است. مثل شُح، شَرَه و نَهَمَه (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳؛ ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ص ۵۳ و ۱۷۶؛ همو، ۱۳۶۱، ص ۲۴۴) و اصطلاحات «طَلَبُ الدُّنْيَا»، «جَمْعُ الْمَالِ» و «طُولُ الْأَمَلِ» (همو، ۱۳۶۸، ص ۱۸۰؛ همو، ۱۳۶۳، ص ۲، ص ۳۹؛ همو، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۵۱). با این حال، در برخی روایات، اصطلاحات یاد شده در عرض حرص و به عنوان رذیله‌ای مستقل مطرح شده‌اند. از جمله آرزوهای دور و دراز که به همراه حرص از نتایج دنیا دوستی معرفی شده است (طبرانی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۰، ص ۱۶۳؛ ابن‌بابویه، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۷۶ و ۲۷۷). هلوغ (معارض: ۱۹) نیز از مترادف‌های حرص دانسته شده است (حداد عادل، ۱۳۸۸، ج ۱۳، ص ۱۹). البته دلیلی وجود ندارد که اصل علاقه شدید به چیزی، همه جا مذموم باشد. مذمت تنها به ملاحظه لواحق و آثار و خصوصیات است و انحراف آن از مسیر حد مشروع مورد نکوهش و مذمت است (حقانی زنجانی، ۱۳۶۱، ص ۲۱). در کتاب‌های اخلاقی، حرص در برابر قناعت قرار گرفته شده است (نراقی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۵؛ غزالی، ۱۳۶۸، ص ۲۳۱).

به علت فقدان ابزار سنجش این صفت، پژوهشی در حوزه روان‌شناسی بومی و غیربومی انجام نشده است. تنها تلاش پژوهشی نزدیک به این موضوع، توسط محمدی (۱۳۸۲) درباره مفهوم «قناعت» انجام گرفت. محمدی، منظور از قناعت را رضایتمندی به سرنوشت و دوری از حرص و طمع در قلمروهای خرج و خوراک، لباس و مسکن و ... می‌داند (محمدی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۰). نتایج نشان داد که میانگین نمرات مردان و زنان در دو عامل از عوامل چهارگانه قناعت (تجمل‌گرایی و گستره قناعت)، با هم تفاوت چشمگیری دارند؛ به این معنا که مردان کمتر تجمل‌گرا هستند و در این عامل، از قناعت بیشتری برخوردارند و در گستره قناعت بعکس است (همان، ص ۱۶۳).

در متون دینی، به برخی از همبسته‌های حرص اشاره شده است، از جمله ترس از فقر و ناداری (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۲۳؛ حقانی زنجانی، ۱۳۶۱، ص ۳۲)، نفاق (ورام بن ابی فراس، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۱۲۲)، نشخوار ذهنی درباره طول عمر (ابن‌شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۴۱۰)، احساس حقارت (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۶۲)، احساس فقر (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۲)، بدبینی نسبت به خدا (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۲)، نارضایتی از وضع موجود (همان، ص ۶۹)، آرزوهای دور و دراز (غزالی، ۱۳۶۸، ص ۷۰ و ۷۱)، دنیا دوستی (نراقی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۵)، غفلت از یاد خدا (بی‌نام، ۱۴۰۰ق، ص ۱۰۷)، ناامیدی از خدا (ابن‌شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۸)، فراموشی قیامت و مرگ (نهج‌البلاغه، ۱۴۱۴ق، ص ۵۳۶؛

ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶، ج ۴، ص ۳۳۴، احساس کاذب نیاز غالباً مالی (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۴۱۶ و ۱۴۸)، اعتقاد ضعیف به روزی مقدر (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۴۵۰)، اندوه (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۳۴؛ نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۶۰)، زیان جسمی (همان)، رنج بی‌پایان (همان، تمیمی‌آمدی، ۱۳۶۶، حدیث ۹۸۲)، ترس (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۶۰)، خستگی بدون استراحت، حساب و کتابی که آرامش [دنیوی و آخروی] را حاصل نمی‌کند، کيفیری [دنیوی و آخروی] که راه فراری از آن نیست (همان)، بخل و قطع ارتباط با نزدیکان (پابنده، ۱۳۸۲، ص ۳۵۳)، زیاده‌خواهی (نهج‌البلاغه، ص ۴۲۳)، از دست دادن آرامش (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹)، از دست دادن ایمان (همان)، ضایع شدن عمر (غزالی، ۱۳۶۸، ص ۷۱)، ظلم (طبرانی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۲، ص ۷۸؛ ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۷۶) و عدم توکل به خدا (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۶۰).

در سال‌های اخیر، روان‌شناسی اخلاق و رویکرد روان‌شناسی مثبت، عهده‌دار تحقیق در زمینه اخلاق شده‌اند و به دستاوردهایی نیز نائل گشته‌اند. اما این تلاش‌ها اغلب معطوف به برخی ویژگی‌های مثبت اخلاقی یعنی فضائل بوده و ردائل، هنوز جایگاه مناسب خود را در روان‌شناسی نیافته‌اند. سلیگمن (Seligman) (۲۰۰۲) در ادامه توصیف یک بسته درمانی مثبت‌گرا دربارهٔ اشتغال متذکر می‌شود که پول بیشتر شادی‌ها را تضمین نمی‌کند. مایرز (Myers) (۲۰۰۴) هم معتقد است: اگر مردم دریابند که شادی پایدار از موفقیت مادی حاصل نمی‌شود، شادمان‌تر می‌شوند (مگیار - موئی (Magyar-Moe)، ۲۰۰۹، ص ۲۰۹). سنایدر (Snyder) و لوپز (Lopes) معتقدند: درمانگران موظفند به مراجعان آموزش دهند که مواظب باشند تا تلاش برای کسب درآمد بیشتر، لذت‌ها و شادی‌های مهم زندگی و خانواده را خراب نکنند (مگیار - موئی، ۲۰۰۹، ص ۲۰۹). در تبیین این تلاش محدود، می‌توان به خروج مفاهیم اخلاقی از حیطه علوم تجربی، به دلیل ارتباط آن با ارزش‌ها و دین در ذهن بسیاری از مردم، و فقدان مقیاس‌های مناسب جهت اندازه‌گیری مفاهیم اخلاقی اشاره نمود (تانگنی (Tangney)، ۲۰۰۲، ص ۴۱۱). حال آنکه بدون روش ارزیابی مورد اطمینان، علم تقریباً متوقف می‌شود (همان، ص ۴۱۳).

از دیگر عوامل روانی آسیب‌زا برای سلامت روانی و تعادل شخصیت، می‌توان به روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه اشاره نمود. به‌طور کلی، روان‌بنه به عنوان ساختار، قالب یا چارچوب تعریف می‌شود (یانگ (Young) و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۲۹). روان‌بنه، بازنمایی انتزاعی خصوصیت‌های متمایزکننده یک واقعه است. اعتقاد بر این است که ادراک از طریق روان‌بنه، واسطه‌مندی می‌شود. پاسخ‌های افراد نیز توسط روان‌بنه جهت پیدا می‌کنند (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۲۶). یانگ معتقد است: روان‌بنه‌ها، قدیمی‌ترین مؤلفه‌های شناختی محسوب می‌شوند و اغلب، نفوذ خود را بر سیستم پردازش اطلاعات در زیر آستانه هوشیاری اعمال می‌کنند (یانگ، ۱۹۹۰، ص ۱۰؛ ریزو (Riso) و همکاران، ۲۰۰۷، ص ۱۵). روان‌بنه می‌تواند مثبت یا منفی، سازگار یا ناسازگار باشد و نیز در اوایل زندگی یا در سیر بعدی زندگی شکل بگیرد (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۲۹ و ۳۰).

یانگ معتقد است: برخی از این روان‌بنه‌ها - به ویژه آنها که اغلب در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می‌گیرند- ممکن است هسته اصلی اختلال‌های شخصیت، مشکلات منش شناختی خفیف‌تر و بسیاری از اختلال‌های مزمن محور I قرار گیرند (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۳۰-۳۲). شایع‌ترین محتویات منفی روان‌بنه‌ها، پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده آنها در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی ما/ دنیای ما، زندگی اجتماعی ما، یکپارچگی / امنیت خود ما و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۷، ص ۷۵ و ۱۰۱). از نظر فری روان‌بنه‌ها، عوامل شکل‌دهنده شخصیت هستند (همان، ص ۱).

روان‌بنه‌ها، در پنج حوزه قرار دارند: ۱. حوزه بریدگی و طرد: رهاشدگی / بی‌ثباتی، بی‌اعتمادی / سوءرفتار، محرومیت هیجانی، نقص / شرم، انزوای اجتماعی / بیگانگی. ۲. حوزه خودمختاری و عملکرد مختل: وابستگی / بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر / بیماری، خود تحول نایافته / گرفتار، شکست. ۳. حوزه محدودیت‌های مختل: استحقاق / بزرگ‌منشی، خویش‌ن‌داری و خودانضباطی ناکافی. ۴. حوزه دیگرجهت‌مندی: اطاعت، ایثار. ۵. حوزه گوش‌به‌زنگی بیش از حد و بازداری: بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه / عیب‌جویی افراطی (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۳۰).

تحقیقات همبستگی منفی و معنادار روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و سلامت روانی (شهامت، ۱۳۸۹)، رضایت از زندگی (یوسف‌نژاد شیروانی و پیوسته‌گر، ۱۳۹۰، ص ۵۵)، احساس امنیت (پانس (Ponce) و همکاران، ۲۰۰۴، ص ۹۷)، اعتماد، حرمت خود، کنترل (همان) و عملکرد شغلی (سلیگمن و همکاران، ۲۰۰۷، ص ۱۱۱۱) و همبستگی مثبت و معنادار آنها با اختلال‌های اضطرابی (همان)، اضطراب (لاملی و هارکنس (Lumley & Harkness)، ۲۰۰۷، ص ۶۳۹؛ سلیگمن و همکاران، ۲۰۰۷، ص ۱۱۱۱)، را مورد تأیید قرار داده‌اند.

موریس (۲۰۰۶)، طی مطالعه‌ای گزارش کرد که همه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، با عامل روان‌آزردگی همبسته است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۷۹). همچنین، روان‌بنه ایثار، با توافق و روان‌بنه آسیب‌پذیری نسبت به زیان، با تجربه‌پذیری رابطه مثبت داشتند. در همین راستا، ساو نشان داد که میان روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، با توافق پایین و روان‌آزردگی بالا، رابطه معناداری وجود دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۷۹). علاوه بر این، پژوهش‌هایی نیز نشان می‌دهند که روان‌آزردگی با روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه رابطه مثبت و توافق و برون‌گرایی با روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه رابطه منفی دارد (همان).

در رابطه با شخصیت، تعریف واحدی که مورد اتفاق همگان باشد، وجود ندارد (بشیری، ۱۳۷۸، ص ۵۷). اما به‌طور کلی می‌توان گفت: شخصیت بیانگر آن دسته از ویژگی‌های فرد یا افراد است که شامل الگوهای ثابت فکری، عاطفی و رفتاری آنهاست (پیروین و جان (Pervin & John)، ۲۰۰۱، ص ۳). یکی از ابزارهای سنجش شخصیت، مدل ویژگی‌های شخصیتی پنج‌عاملی است که شامل پنج ویژگی عمده از ویژگی‌های شخصیت می‌باشد. این ویژگی‌ها عبارتند از: روان‌آزردگی، برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، موافق‌بودن و باوجدان‌بودن. این مدل

چهار دهه سابقه تحول داشته است و محصول سنت واژگان و سنت تحلیل عاملی در تحقیقات شخصیت است (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۳۵). افراد با نمره بالا در روان‌آزردگی، دارای ویژگی‌های اضطراب، خصومت، زودرنجی و غیرقابل‌پیش‌بینی بوده (حقیقی و سماواتیان، ۱۳۹۰)، و به افکار و خاطرات خوشایند اندک و یادآوری تعداد بسیاری از خاطرات منفی، بدون داشتن خلق افسرده، تمایل دارند. به نظر می‌رسد، این حالت تمایل به افسردگی بالینی و اختلال عاطفی فصلی دارد (همان). افراد موافق به نوع‌دوستی، میانه‌روی و فروتنی، بخشندگی و اعتمادکردن (همان)، هم‌حسی، همکاری و حمایت‌کنندگی در روابط بین‌فردی تمایل دارند. اما موافق بودن در حالت افراطی ناخوشایند است و به صورت رفتار وابسته و فراموش کردن خود، در برخورد با دیگران آشکار می‌شود (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۵۰).

با توجه به آنچه گذشت، هدف این پژوهش آزمون این فرضیه‌ها است که روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی، رابطه معناداری با حرص دارند و بخش معناداری از واریانس آن را تبیین می‌کنند.

روش پژوهش

این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین (۱۱۰۰ نفر) بودند که از این تعداد، ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب و با پرسش‌نامه‌های فرم کوتاه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه یانگ (YSQ-SF)، مقیاس ۱۸ گویه‌ای حرص - قناعت و پرسش‌نامه پنج عاملی شخصیتی NEO-FFI-60 مورد آزمون قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسش‌نامه‌های زیر استفاده شد:

فرم کوتاه پرسش‌نامه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه یانگ (YSQ-SF): نسخه اصلی آن، دارای ۲۰۵ سؤال بود که توسط یانگ (۱۹۹۴)، برای اندازه‌گیری روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه ساخته شده است. فرم کوتاه آن، در سال ۱۹۹۸ توسط یانگ برای اندازه‌گیری پانزده روان‌بنه ناسازگار اولیه، در پنج حوزه بریدگی و طرد، خودمختاری و عملکرد مختل، محدودیت‌های مختل، دیگرجهت‌مندی و گوش‌به‌زنگی بیش از حد و بازداری ساخته شد که از ۷۵ ماده دارای بیشترین بار عاملی در فرم ۲۰۵ ماده‌ای تشکیل شده است (شایقیان و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۳۲؛ یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۳۰). بررسی‌های متعددی از جمله بارانف (Baranoff) و همکاران (۲۰۰۶) و ریج‌کبور و وان‌دن‌برگ (Rijkeboer & Van Den Bergh) (۲۰۰۶)، درباره ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسش‌نامه انجام شده است. در پژوهش/سمیت (Schmidt) و همکاران (۱۹۹۵)، در نمونه‌ای ۱۵۶۴ نفری برای هر روان‌بنه ناسازگار اولیه ضریب آلفایی از ۰/۸۳ (برای روان‌بنه خود تحول نیافته/ گرفتار) تا ۰/۹۶ (برای روان‌بنه نقص/ شرم) به دست آمد. ضریب بازآزمایی در جمعیت غیربالینی بین ۰/۵۰ تا ۰/۸۲ بود. همچنین، آنها نشان دادند که این پرسش‌نامه با

مقیاس‌های ناراحتی روان‌شناختی، احساس ارزشمندی، آسیب‌پذیری شناختی نسبت به افسردگی و نشانه‌شناسی اختلالات شخصیت، روایی همگرا و افتراقی خوبی نشان داده است (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۱۰). در ایران، در پژوهشی که توسط آهی و همکاران (۱۳۸۶) به منظور بررسی روایی و اعتبار فرم کوتاه مقیاس یانگ (فرم ۷۵ سؤالی)، بر روی دانشجویان انجام شد، نشان داده شد که اعتبار پرسش‌نامه، به دو شیوه همسانی درونی آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب، ۰/۸۵ و ۰/۷۶ بود. همچنین رابطه خرده‌مقیاس‌های SQ-SF و SCL-25 نشان داد که این پرسش‌نامه دارای اعتبار سازه کافی برای استفاده در جامعه دانشجویی ایران است. در فرم کوتاه، هر روان‌بنه، توسط ۵ سؤال سنجیده می‌شود. در این پرسش‌نامه، نمرهٔ بالا بیانگر روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه است. این ابزار خودتوصیفی، دارای سؤال‌های ۶ درجه‌ای (کاملاً غلط=۱ تا کاملاً درست=۶) می‌باشد. آلفای کرونباخ این ابزار، در این پژوهش ۰/۹۵ به دست آمد.

مقیاس اسلامی حرص-قناعت (ISGC): مقیاس اسلامی حرص-قناعت، توسط هراتیان و همکاران (۱۳۹۲) ساخته شده است. چهار عامل مربوط به حرص در این پرسش‌نامه ۱۸ گویه‌ای، عبارتند از: الف. «دل مشغولی مادی» به معنای داشتن یک دغدغه نسبتاً دائمی درباره آینده مادی و احساس ناخرسندی نسبت به وضعیت موجود، در مقابل احساس امنیت مادی؛ ب. «مهارت‌گسیختگی مادی»، گویای ویژگی افرادی است که در کنترل تکانه‌های مادی از موفقیت کمی برخوردارند. در مقابل، ارزشمندی حفظ تعادل و تعالی روانی؛ ج. «ضعف معرفت و هیجان دینی»، به معنای ضعف شناختی نسبت به اصول و فروع دین و فقدان هیجان لازم در انجام تکالیف و آیین‌های دینی. در مقابل، باور و پایبندی درون‌سو به اصول و فروع دین؛ د. «احساس محرومیت و نیاز مادی»، به معنای احساس محرومیت در زمینه امکانات مادی و رفاهی. در مقابل، رضامندی مادی. پاسخ‌نامه، دارای یک طیف ۴ گزینه‌ای است. بررسی روایی مقیاس، با روش‌های روایی محتوا (نظر کارشناسان) و تحلیل عاملی (اکتشافی، تأییدی)، میزان ۹۱/۱۴ درصدی موافقت کارشناسان را نشان می‌دهد. ضریب دو نیمه‌سازی ۰/۸۲۳ نشانگر اعتبار قوی این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ، کل مقیاس برابر با ۰/۸۶۳ محاسبه شد که بیانگر همسانی درونی مناسب این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ برای چهار عامل به ترتیب، ۰/۷۹۳، ۰/۵۸۳، ۰/۶۳۶ و ۰/۶۹۸ است. شاخص‌های برازندگی در تحلیل عاملی تأییدی نیز برازش مناسب مدل این مقیاس را مورد تأیید قرار داد. آلفای کرونباخ این ابزار در این پژوهش ۰/۸۱ به دست آمد.

پرسش‌نامه شخصیتی NEO-FFI-60: این پرسش‌نامه توسط مک‌کری و کاستا (McCrae & Costa) در سال ۱۹۸۹ ساخته و از ۶۰ گویه تشکیل شده است که بر اساس مقیاس لیکرت، پنج‌تایی نمره‌گذاری می‌گردد. هر دوازده گویه آن، یکی از پنج عامل بزرگ شخصیت (روان‌آزردگی، برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، سازگاری و مسئولیت‌پذیری) را می‌سنجد. این پرسش‌نامه، در ایران توسط گروسی (۱۳۸۰) هنجاریابی شده است. اعتبار آن توسط آزمون - آزمون مجدد در مورد ۲۰۸ نفر از دانشجویان به فاصله ۳ ماه به ترتیب، ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ برای عوامل

C,A,O,E,N به دست آمده است. همچنین، در تحقیق ملازاده (۱۳۸۱) آلفای کرونباخ برای روان‌آزردگی ۰/۸۶، برون‌گرایی ۰/۸۳، گشودگی ۰/۷۴، موافق بودن ۰/۷۶، با وجدان بودن ۰/۷۸ و آلفای کل برابر ۰/۸۳ به دست آمده است (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۵۰). آلفای کرونباخ، این ابزار در این پژوهش ۰/۶۵ به دست آمد. برای گردآوری اطلاعات، محقق پس از انتخاب تصادفی از میان رشته‌ها و کلاس‌ها، با مراجعه به کلاس‌های دانشجویان که به طور تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شده بودند و با ارائه توضیحات لازم درباره اهداف پژوهش و نحوه پاسخ‌دهی به پرسش‌های آزمون، پرسش‌نامه‌ها به شرکت‌کنندگان ارائه و از آنها خواسته شد که پس از خواندن شیوه‌نامه کتبی آنها، با دقت به گزاره‌ها پاسخ دهند و مشخصات جمعیت‌شناختی همچون سن، جنس، مقطع و رشته تحصیلی و نیز وضعیت تأهل خود را درج کنند. از ۴۰۰ پرسش‌نامه توزیع شده، تعداد ۳۸۴ پرسش‌نامه با پاسخ کامل، به کمک برنامه نسخه ۱۸ نرم‌افزار SPSS نمره‌گذاری و تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌های پژوهش

در جدول‌های ۱ و ۲، توصیف متغیرهای مورد پژوهش ارائه شده است. در جدول ۱، شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمره برای خرده‌مقیاس‌های حرص، شخصیت و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه به تفکیک آورده شده است.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش (n=۳۸۴)

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه	دل مشغولی مادی	۹/۵۷	۲/۶۷	۱۶
	مهارت‌گسیختگی مادی	۶/۱۴	۱/۸۷	۱۲
	ضعف معرفت و هیجان دینی	۱۱/۶۷	۲/۵۴	۱۹
	احساس محرومیت و نیاز مادی	۱۰/۱۴	۲/۷۰	۱۶
شخصیت	کل	۳۷/۵۳	۷/۴۸	۵۹
	روان‌آزردگی	۳۵/۲۴	۷/۴۲	۵۹
	برون‌گرایی	۴۰/۴۹	۶/۲۰	۵۷
	تجربه‌پذیری	۳۸/۴۹	۴/۶۰	۵۲
	موافق بودن	۴۱/۷۹	۵/۵۵	۵۶
روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه	با وجدان بودن	۳۴/۵۵	۶/۷۰	۵۹
	بریدگی و طرد	۶۱/۲۳	۱۹/۳۳	۱۱۹
	خودگردانی و عملکرد مختل	۴۶/۴۶	۱۵/۸۵	۱۰۳
	محدودیت‌های مختل	۳۰/۷۰	۸/۰۶	۵۶
	جهت‌مندی دیگرسو	۳۹/۰۸	۸/۳۴	۵۴
	گوش‌به‌زنگی	۳۱/۸۰	۸/۰۱	۵۷
کل	۱۹۹/۳۰	۴۷/۸۷	۹۶	۳۴۵

در جدول ۲، ماتریس همبستگی میان نمره کل شخصیت و زیرمقیاس‌های آن و نمره کل روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و پنج حوزه آن با نمره کل حرص و زیرمقیاس‌های آن ارائه شده است.

جدول ۲. ماتریس همبستگی میان ویژگی‌های شخصیتی، روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه و حرص

حرص					متغیر	
کل	احساس محرومیت و نیاز مادی	ضعف معرفت و هیجان دینی	مهارت‌گسیختگی مادی	دل‌مشغولی مادی		
۰/۳۳۳**	۰/۳۶۱**	۰/۱۲۶*	۰/۲۸۵**	۰/۲۴۶**	روان‌آزردگی	شخصیت
-۰/۱۹۱**	-۰/۲۰۴**	-۰/۰۵۲	-۰/۱۹۷**	-۰/۱۴۱**	برون‌گرایی	
-۰/۰۴۲	-۰/۰۶۰	۰/۰۲۷	-۰/۰۹۸	-۰/۰۱۲	تجربه‌پذیری	
-۰/۳۸۶**	-۰/۳۲۲**	-۰/۳۳۶**	-۰/۳۴۲**	-۰/۳۲۸**	موافق بودن	
-۰/۲۲۴**	-۰/۱۹۸**	-۰/۱۸۳**	-۰/۲۸۴**	-۰/۰۵۴	با وجدان بودن	
۰/۴۵۱**	۰/۴۱۱*	۰/۲۴۶**	۰/۳۷۶**	۰/۳۴۷**	بریدگی و طرد	روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه
۰/۳۶۲**	۰/۲۹۶*	۰/۱۵۰**	۰/۲۸۹**	۰/۳۰۰**	خودگردانی و عملکرد مختل	
۰/۲۵۲**	۰/۳۲۲**	۰/۱۹۳**	۰/۲۲۱**	۰/۳۲۰**	محدودیت‌های مختل	
۰/۲۶۴**	۰/۲۱۷**	۰/۱۱۹**	۰/۲۶۳*	۰/۲۲۱**	دیگرجهت‌مندی	
۰/۲۰۹**	۰/۲۳۰**	۰/۰۱۷**	۰/۱۳۴*	۰/۲۴۹**	گوشه‌بازی	
۰/۴۴۲**	۰/۳۹۵**	۰/۲۰۶**	۰/۳۸۵**	۰/۳۷۴**	کل	

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، میان روان‌آزردگی و حرص، رابطه معنادار مستقیم با شدت متوسط وجود دارد ($P < 0.01$ و $r = 0.333$)، از سوی دیگر، همبستگی معنادار میان زیر مقیاس‌های شخصیت و حرص در دامنه‌ای بین $r = -0.191$ تا $r = -0.386$ ، بیانگر رابطه معکوس و ضعیف تا متوسط میان حرص با برون‌گرایی، موافق بودن و با وجدان بودن است. میان نمره کل روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه، با نمره کل حرص به طور معنادار، رابطه مستقیم با شدت متوسط وجود دارد ($P < 0.01$ و $r = 0.442$)، همچنین، همبستگی معنادار میان هر یک از حوزه‌های روان‌بنده‌ای با حرص در دامنه‌ای بین $r = 0.209$ تا $r = 0.451$ بیانگر رابطه مستقیم و ضعیف تا متوسط میان حرص با هر یک از حوزه‌های مذکور است.

جدول ۳. اطلاعات رگرسیون گام‌به‌گام مربوط به پیش‌بینی حرص از روی روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی

مدل	SS	MS	R	R ²	F	df	P
۱	۴۳۴۷/۱۷۸	۴۳۴۷/۱۷۸	۰/۴۵۱	۰/۲۰۳	۹۷/۲۳۵	۱	۰/۰۰۰۱
۲	۵۰۸۹/۶۵۸	۲۵۴۴/۸۲۹	۰/۴۸۸	۰/۲۳۸	۵۹/۴۱۰	۲	۰/۰۰۰۱
۳	۵۴۴۲/۲۵۶	۱۸۱۴/۰۸۵	۰/۵۰۴	۰/۲۵۴	۴۳/۱۷۲	۳	۰/۰۰۰۱

۱ بریدگی و طرد
 ۲ بریدگی و طرد + موافق بودن
 ۳ بریدگی و طرد + موافق بودن + محدودیت‌های مختل

در جدول ۳، نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی حرص از روی روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه و برخی حوزه‌های آن و برخی از زیرمقیاس‌های شخصیت ارائه شده است. همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود،

بریدگی، موافق بودن و محدودیت‌های مختل، توانایی پیش‌بینی حرص را دارند. نسبت‌های معنادار F بیانگر این است که متغیرهای پیش‌بین از قدرت تبیین خوبی برخوردار هستند ($P < 0/01$). همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بریدگی، موافق بودن و محدودیت‌های مختل، با هم توانایی تبیین ۲۵ درصد از واریانس تغییرات حرص را به طور معنادار دارند. بر اساس نتایج مندرج در جدول، بریدگی به تنهایی توانایی تبیین ۲۰ درصد از واریانس حرص را دارد. با اضافه شدن مؤلفه موافق بودن، این میزان به ۲۴ درصد و با اضافه شدن مؤلفه محدودیت‌های مختل، به ۲۵ درصد می‌رسد. بنابراین، با توجه به این نتایج، به نظر می‌رسد از میان مؤلفه‌های مذکور، مؤلفه بریدگی سهم بیشتری در پیش‌بینی حرص دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه با صفت اخلاقی حرص و پیش‌بینی حرص به وسیله این دو متغیر بود. بر اساس یافته‌های جدول‌های ۲ و ۳، فرضیه‌های پژوهش، مبنی بر وجود رابطه معنادار میان روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی با صفت اخلاقی حرص و همچنین، توان پیش‌بینی صفت حرص به وسیله آنها، مورد تأیید قرار گرفت. هرچند مطالعه همسو یا ناهمسوی مستقیم روان‌شناختی در این مورد یافت نشد، اما این یافته‌ها، همسو با برخی نصوص اسلامی است (طبرانی، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۷۸؛ ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۷۶).

در تبیین این یافته‌ها، نسبت به رابطه روان‌بنه‌ها با حرص، می‌توان گفت: شایع‌ترین محتویات منفی روان‌بنه‌ها پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی، دنیا، زندگی اجتماعی، یکپارچگی/امنیت خود و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۷، ص ۷۵ و ۱۰۱). بازخوردهای فرد حریص، نشان می‌دهد که نشانگان این صفت اخلاقی - شخصیتی او، حاصل آسیب‌دیدگی ذهنیت‌های عمیق او در موضوعات مذکور است. آموزه‌های اسلامی نیز زمینه اصلی حرص را آسیب‌های شخصیتی می‌داند که فرد در گذشته گرفتار آن شده‌است؛ یعنی احساس حقارت، احساس نیاز، عدم اعتماد و اطمینان و ترسی که فرد در درون خود احساس می‌کند (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶ق، ج ۴، ص ۳۲۴) و به لحاظ ارزشی، خود را بی‌ارزش و ناایمن می‌یابد. به نظر می‌رسد، چنین برداشتی از خود، همراه با اضطراب و خشم نیز بوده و موجب می‌شود که فرد با مکانیزم‌های شناختی، هیجانی و رفتاری در صدد جبران برآید و با روی آوردن به عالم خیال و توهم و ایجاد شناخت‌های غلط از خود و غیر خود، مبنی بر احساس فقر، بدبینی به خدا و نامیدی از خدا، نارضایتی از وضع موجود، آرزوهای دور و دراز و بروز رفتارهای نوروتیک مانند بخل و قطع ارتباط با نزدیکان، به جبران نوروتیک ضعف، نقص و کمبودهای روحی خود پرداخته و از میزان اضطراب و خشم خود بکاهد. همچنین،

انتخاب سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد از سوی افراد حریص، در زمان فعال‌سازی روان‌بنه‌ها، به نفاق، زیان جسمی، خستگی، زیاده‌خواهی و ظلم منجر می‌شود.

در تبیین یافته‌های مربوط به همبستگی مثبت میان روان‌آزردگی و حرص باید گفت: افراد روان‌آزرده دارای ویژگی‌های اضطراب، خصومت، زودرنجی و غیرقابل‌پیش‌بینی بودن هستند (حقیقی و سماواتیان، ۱۳۹۰). داشتن احساسات منفی مانند ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه، احساس کلافگی، مبنای این شاخص را تشکیل می‌دهد. بازخوردهای فرد حریص نیز نشان می‌دهد که او به لحاظ هیجانی دچار آسیب‌هایی در گذشته بوده است (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶ق، ج ۴، ص ۳۲۴). از آنجاکه هیجان مخرب، در سازگاری فرد و محیط تأثیر دارد، افراد روان‌آزرده، احتمال بیشتری دارد که دارای باورهای غیرمنطقی باشند، قدرت کمتری در کنترل تکانه‌ها داشته باشند و میزان سازش ضعیف‌تری با دیگران و شرایط استرس‌زا نشان دهند (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۴۰). فرد حریص نیز دارای باورهای غلطی مبنی بر ترس از فقر و ناداری، بدبینی و ناامیدی نسبت به خداوند، آرزوهای دور و دراز، ناراضی‌تی از وضع موجود و حساب و کتابی که آرامش در پی ندارد، می‌باشد. همین موضوع می‌تواند زمینه‌ساز سازگاری با دیگران را در او به وجود آورد و اضطراب، خشم و خصومت را نسبت به دیگران تجربه می‌کند. معمولاً آن را در قالب قطع ارتباط و ظلم نسبت به دیگران بروز می‌دهد. بنابراین، روان‌آزردگی و حرص همراه با اضطراب، خشم، خصومت، باورهای غیرمنطقی و کاهش میزان سازش با دیگران است.

در تبیین رابطه معکوس حرص با برون‌گرایی و موافق بودن نیز این احتمال وجود دارد که باید گفت: بر خلاف افراد حریص که انرژی روانی خود را متمرکز به درون و احساس نقص و نیاز و حقارت خود می‌کنند و بیشتر در صدد جبران بوده و هیجانات منفی را تجربه می‌کنند، برون‌گراها انرژی روانی خود را به بیرون و به سوی دنیای خارج متمرکز می‌سازند. افراد برون‌گرا، با ویژگی‌های هیجان‌خواهی، عواطف مثبت و مطلوب، لذت‌طلب و اجتماعی شناخته می‌شوند (حقیقی و سماواتیان، ۱۳۹۰). در رابطه با شاخص موافق بودن باید گفت: این شاخص به سمت جنبه‌های مثبت اجتماعی و سلامت روانی بیشتر سوق دارد (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۴۴). ویژگی شخصیتی موافق بودن نیز به دلیل دربر گرفتن زیرمقیاس‌های نوع‌دوستی، اعتماد، نرمش در برابر دیگران و بخشندگی در تقابل آشکار با حرص می‌باشد. افراد موافق، افرادی هستند که به هم‌حسی، همکاری و حمایت‌کنندگی در روابط بین‌فردی تمایل دارند. درحالی‌که افراد حریص، به دلیل ترس از فقر و ناداری و نداشتن یک نقطه اتکاء درونی و یا بیرونی مانند خداوند، در صدد تأمین نیاز امنیت خود، از اعتماد در روابط اجتماعی خودداری کرده و حتی سعی در کسب نیازهای کاذب مادی خود از طریق قطع ارتباط، عدم بخشندگی و ظلم به دیگران می‌کنند.

منابع

- نهج البلاغه، ۱۳۷۸، ترجمه محمد میردشتی، تهران، کاشف.
- ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۳۶۲، *کتاب الخصال*، قم، چاپ علی اکبر غفاری.
- _____، ۱۳۶۱، *معانی الاخبار*، قم، چاپ علی اکبر غفاری.
- _____، ۱۳۶۳، *عیون اخبار الرضا*، قم، چاپ مهدی لاجوردی.
- _____، ۱۳۶۸، *ثواب الاعمال و عقاب الاعمال*، قم، رضی.
- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۴۰۴ق، *تحف العقول*، قم، جامعه مدرسین.
- ابن فارس، احمد، ۱۳۹۰، *ترتیب مقایسه لغه*، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم، ۱۴۰۸ق، *لسان العرب*، بیروت، دارالفکر.
- ابو حامد محمد غزالی، ۱۴۰۹ق، *الاربعین فی اصول الدین*، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- آهی، قاسم و همکاران، ۱۳۸۶، «اعتباریابی مقیاس طرح‌واره سازش نیافته (فرم کوتاه)»، *روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، سال سی و ششم، ش ۳، ص ۵-۲۰.
- بشیری، ابوالقاسم، ۱۳۷۸، *ارزیابی و مقایسه سطح پرخاشگری و ارتباط آن با مؤلفه‌های شخصیت دانش‌آموزان دختر و پسر دبیرستانی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- بی‌نام، ۱۴۰۰ق، *مصباح الشریعه*، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
- پاینده، ابو القاسم، ۱۳۸۲، *نهج الفصاحه*، تهران، دنیای دانش.
- پروین، لارنس و اولیور بی جان، ۲۰۰۱، *شخصیت نظریه و پژوهش*، ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، تهران، آیژ.
- تجلیل، جلیل و زهرا ایرانمنش، ۱۳۹۰، «آموزه‌های اخلاقی در متون روایی و غیر روایی»، *پژوهش‌نامه ادبیات تعلیمی*، سال سوم، ش ۱۱، ص ۱-۲۸.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد، ۱۳۶۶، *غررالحکم و دررالکلم*، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.
- حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله، ۱۴۰۶ق، *المستدرک علی الصحیحین*، بیروت، چاپ یوسف عبدالرحمان مرعشلی.
- حداد عادل، غلامعلی، ۱۳۸۸، *دانشنامه جهان اسلام*، تهران، بنیاد دایرةالمعارف اسلامی.
- حقانی زنجانی، حسین، ۱۳۶۱، «انگیزه‌های حرص»، *درس‌هایی از مکتب اسلام*، ش ۲۶۴، ص ۳۱-۳۵.
- حقیقی، عالیه و حسین سماواتیان، ۱۳۹۰، «رابطه ویژگی‌های شخصیتی همکاران و زبردستان با نحوه ارزیابی آنان از عملکرد سرپرستان و مدیران»، *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، سال دوازدهم، ش ۴۶، ص ۸۲-۹۰.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، *لغت‌نامه*، تهران، دانشگاه تهران.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۳۸۰، *مفردات الفاظ قرآن*، تهران، حوراء.
- _____، ۱۳۴۰، *آفرینش و خوشبختی دو جهان*، تبریز، کتاب‌فروشی ابن‌سینا.
- _____، ۱۳۷۵، *ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن*، تهران، مرتضوی.
- رضایی، مهدی و همکاران، ۱۳۹۲، «توان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ابعاد شخصیت در پیش‌بینی افسردگی»، *اندیشه و رفتار*، دوره هشتم، ش ۲۹، ص ۷۷-۸۷.
- ریزو، لارنس‌پی و همکاران، ۲۰۰۷، *طرح‌واره‌های شناختی و باورهای بنیادین در مشکلات روان‌شناختی*، ترجمه رضا مولودی و سیما

- احمدی، تهران، ارجمند و نسل فردا.
- شایقیان، زینب و همکاران، ۱۳۹۰، «بررسی طرح‌واره‌ها و پیوند والدینی در دختران نوجوان با وزن طبیعی، چاق و یا دارای علائم بی‌اشتهایی عصبی»، *پژوهنده*، سال اول، ش ۱، ص ۳۰-۳۸.
- شهامت، فاطمه، ۱۳۸۹، «پیش‌بینی نشانه‌های سلامت عمومی (جسمانی‌سازی، اضطراب و افسردگی) بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه»، *روان‌شناسی (دانشگاه تبریز)*، سال پنجم، ش ۲۰، ص ۱۰۳-۱۲۴.
- صدر حاج سید جوادی، احمد و همکاران، ۱۳۷۶، *دایرة‌المعارف تشیع*، قم، شهید سعید محبی.
- طبرانی، سلیمان بن احمد، ۱۴۰۴ق، *المعجم الکبیر*، بیروت، چاپ حمدی عبدالمجید سلفی.
- عمید، حسن، ۱۳۹۱، *فرهنگ فارسی عمید*، تهران، امیر کبیر.
- غزالی، محمدبن محمد، ۱۳۶۸، *احیاء علوم‌الدین*، تهران، حسین خدیوچوم.
- فتحی آشتیانی، علی و محبوبه داستانی، ۱۳۸۹، *آزمون‌های روان‌شناختی ارزشیابی شخصیت و سلامت روان*، تهران، بعثت.
- فراهیدی، خلیل‌بن احمد، ۱۴۰۵ق، *العین*، قم، دارالهجره.
- فری، مایکل، ۲۰۰۷، *شناخت درمانگری گروهی*، ترجمه مسعود جان‌بزرگی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- قمی، شیخ عباس، ۱۴۱۶، *سفینه البحار و مدینه الحکم والأثار*، تهران، اسوه.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۳۶۵، *کافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- _____، ۱۴۰۷ق، *کافی*، تهران، دارالکتب الإسلامیه.
- گروسی فرشی، میرفتی، ۱۳۸۰، *رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت (کاربرد تحلیل عاملی در مطالعات شخصیت)*، تبریز، جامعه پژوه.
- لیثی واسطی، علی بن محمد، ۱۳۷۶، *عیون الحکم و المواعظ*، قم، دارالحديث.
- محمدی، محمدرضا، ۱۳۸۲، *رابطه بین قناعت و حرمت خود در معلمان مقطع ابتدایی شهر قم در سال ۱۳۸۱-۸۲*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- _____، ۱۳۸۸، *قناعت و سلامت روان*، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- معین، محمد، ۱۳۸۸، *فرهنگ فارسی*، تهران، امیر کبیر.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۸، *اخلاق در قرآن*، قم، مدرسه امام علی بن ابیطالب.
- مگیار- موئی، ۲۰۰۹، *فنون روان‌شناسی مثبت‌گرا*، ترجمه فرید براتی‌سده، تهران، رشد.
- ملازاده، جواد، ۱۳۸۱، *رابطه سازگاری زناشویی با عوامل شخصیت و سبک‌های مقابله‌ای در فرزندان شاهد*، رساله دکتری روان‌شناسی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- موسوی، مجتبی، ۱۳۴۱، «درسی از اخلاق: حرص با یک شهوت نامحلود»، *درس‌هایی از مکتب اسلام*، سال چهارم، ش ۱۱، ص ۲۸-۳۱.
- نراقی، محمدمهدی، ۱۳۸۷، *جامع السعادات*، نجف، بی‌نا.
- نراقی، ملا احمد، ۱۳۷۷، *معراج السعاده*، تهران، دهقان.
- نوری طبرسی، میرزاحسین، ۱۴۰۸ق، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، قم، مؤسسه آل‌البیت. لایحه الترات.
- ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، ۱۴۱۰ق، *مجموعه ورام*، قم، مکتبه فقیه.
- ولی‌زاده، ابوالقاسم و مسعود آذربایجانی، ۱۳۸۹، «آزمون اولیه سنجش حسادت با تکیه بر منابع اسلامی»، *روان‌شناسی و دین*، سال سوم، ش ۲ ص ۴۵-۶۰.
- هراتیان، عباسعلی و همکاران، ۱۳۹۲، «ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی حرص - قناعت»، *روان‌شناسی و دین*، سال هفتم، ش

۲۸-۲۲، ص ۵-۲۲.

یانگ، جفری و همکاران، ۲۰۰۳، *طرح‌واره‌درمانی: راهنمای کاربردی برای متخصصین بالینی*، ترجمه حسن حمیدپور و زهرا اندوز، تهران، ارجمند.

یانگ، جفری، ۱۹۹۰، *شناخت‌درمانی اختلالات شخصیت: رویکرد طرح‌واره‌محور*، ترجمه علی صاحبی و حسن حمیدپور، تهران، آگه. یوسف‌نژاد شیروانی، مانده و مهرانگیز پیوسته‌گر، ۱۳۹۰، «رابطه رضایت از زندگی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دانشجویان»، *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، سال دوازدهم، ش ۲، ص ۵۵-۶۵.

یوسفی، رحیم و همکاران، ۱۳۸۹، «اثر بخشی مداخله آموزشی مبتنی بر مدل طرح‌واره‌ها در ارتقا رضایت زناشویی»، *روان‌شناسی بالینی*، سال دوم، ش ۷، ص ۲۵-۳۷.

Baranoff, J, et al, 2006, Factor Structure and Internal Consistency of the Young Schema Questionnaire (Short Form) in Korean and Australian Samples, *Journal of Affective Disorders*, v. 93, p. 133-140.

Lumley, M.N, & Harkness, K, 2007, Specificity in the Relations among Childhood Adversity, Early Maladaptive Schema and Symptom Profile in Adolescent Depression, *Journal of Cognitive Therapy Research*, v. 31, p. 639-657.

Ponce, A.N, et al, 2004, Experience of maltreatment as a child and acceptance of violence in adult intimate relationships: mediating effects of distortions in cognitive schemas, *Journal of Violence and Victims*, v. 19, p. 97-108.

Rijkeboer, M.M, & Van Den Bergh, H, 2006, Multiple Group Confirmatory Factor Analysis of the Young Schema-Questionnaire in a Dutch Clinical Versus Non-clinical Population, *Journal of Cognitive Therapy and Research*, 30(3), p. 263-278.

Schmidt, N.B, et al, 1995, The Schema Questionnaire: Investigation of Psychometric Properties and the Hierarchical Structure of a Measure of Maladaptive Schemas, *Journal of Cognitive Research and Therapy*, v. 19, p. 295-321.

Seligman, M.E.P, 2002, *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*, New York, Free Press/ Simon and Schuster.

Seligman, M.E.P, et al, 2007, Group prevention of depression and anxiety symptoms, *Journal of Behavior Research and Therapy*, 45(6), p. 1111-1126.

Tangney, J.T, 2002, *Humility*. Ads in Snyder, C.R. and Lopez, S.J, *The handbook of positive psychology*, New York, Oxford University Press, p. 411-419.

